

De zomer van de onwaarheden

Ander werk van Nelleke Zandwijk

De dag van de jas (roman, 2001)

Avonturen van een uitslover (roman, 2005)

Pierenland (roman, 2009)

Het mooiste verhaal over mijn familie (roman, 2018)

Nelleke Zandwijk

*De zomer van de
onwaarheden*

Amsterdam • Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2023

De auteur ontving voor het schrijven van deze roman een project-
subsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2023 Nelleke Zandwijk
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's Uitgeverij
BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen
Omslagbeeld Nelleke Zandwijk
Foto auteur Emmy Scheele
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen

ISBN 978 90 214 8297 2 / NUR 301
www.querido.nl
www.nellekezandwijk.nl

Voor Ali,
en ter nagedachtenis aan mijn moeder

‘Je moet het geluk dat je hebt ook gewoon
een beetje leren verdragen, anders ga je er
echt helemaal kapot aan.’

Uit de column ‘Geluk uitzitten’
van Ellen Deckwitz

Inhoud

DEEL 1

Het dorp

- 1 Tennisbaan 11
- 2 De reconstructie 36
- 3 Mijn opschrijfboekje 50
- 4 De zomer van de onwaarheden 67

DEEL 2

De stad

- 5 Ik ben de mythische zus 83
- 6 Purple Rain 96
- 7 Levensstijl 109
- 8 Zwart 121
- 9 Bur-gur-luk 137
- 10 Anton redden 150
- 11 Plastic Bertrand 165
- 12 De verhuizing 179
- 13 Sprookje van het onnozele kassameisje 193

DEEL 1

Het dorp

Tennisbaan

We hebben het nooit gedaan, Japie en ik. Maar veel weet ik nog. Ik bewaar een ansichtkaart die ik af en toe tevoorschijn haal en opwrijf nadat ik er een klodder spuug op heb laten vallen, wat ik altijd doe met voorwerpen die ik niet helemaal vertrouw, zoals een wc-bril. Ik zie een mooie jongen die lomp en begerig zijn armen om me heen heeft geslagen, die me verlangend aankijkt voordat hij in me bijt. Ik kijk naar zijn lichaamsbehaaring in een donker patroon van wuivend riet. Zijn grote, gretige lach. En ik herinner me de vodjes papier, de schutbladen uit boeken, oude enveloppen, zelfs eenmaal een koffiefilter, wanhopig volgekrabbeld met potlood terwijl hij aan de kant van de weg ligt te wachten tot hij opgehaald wordt. Afgehaakt tijdens de zoveelste mars als dienstplichtig soldaat. De briefjes beginnen allemaal met 'Ik lig weer in de berm...' In stijgende onrust las ik citaten van Sartre, met veel uitroeptekens, halve bedenkingen, noodkreten, toekomstplannen en honderd angsten voor de toekomst, zodat ik de neiging kreeg om Japie op te halen, alsof hij twee dagen later, de

tijd dat de brief erover had gedaan, nog in de berm lag. Had ik het maar gedaan. Had ik maar één keer een poging ondernomen om hem op te pikken. Ze zijn hem een keer vergeten. Als hij niet was gaan lopen had hij er 's nachts nog gelegen. De mobiele telefoon moest toen nog worden uitgevonden. Dus zo lang geleden is het allemaal, al lijkt het voor mij eergisteren.

Japie werd na drie maanden ontslagen uit het leger omdat hij mentaal niet geschikt was. Ik heb wel eens berekend hoeveel tijd hij moet hebben doorgebracht in bermen om die briefjes aan mij te schrijven en ik overdrijf niet als ik beweer dat het eerder vele weken dan dagen moeten zijn geweest. En dat hij niet geschikt was voor het leger wist ik voordat hij zich moest melden. Dat wist iedereen in het dorp die een beetje verstand had van Japie, en dat waren er niet toevallig ontzettend veel. Het halve dorp namelijk.

Zeg je Japie, zeg je tandartszoon, zeg je vijf oudere zussen, zeg je zelfgebakken zuurdesembrood, zeg je Foto Sanders die tegenover de tandartspraktijk gevestigd was, zeg je dochter van Sanders die door haar vader naakt gefotografeerd levensgroot boven hun bank hing en waarover iedereen deed alsof ze niet naar binnen gluurden, omdat iedereen best wist dat de hele familie Sanders naakt door hun huis liep terwijl ze in de winkel wel gewoon gekleed waren. Mijn bloedeigen vader zat bij Sanders op de filmclub, net als zijn beste vriend Os-

waldo Pelli. Dan was er nog de Grote Straat om de hoek, waar alleen maar bekende families woonden, zoals de familie Blom, die drie kledingzaken had, alle drie in de Grote Straat. En we hadden no-ta-be-len, die zichzelf en elkaar *vrindjes* noemden. En dan kom je automatisch op de tennisbaan terecht waar al die notabelen tennisten, net als onze Surinaamse fysiotherapeut Remy Oosterling en zijn knappe Duitse vrouw Rebecca, die ook fysiotherapeut was, plus hun drie zoontjes, die net als een nest lapjeskatten allemaal anders gekleurd waren, en ten slotte had je de familie Mollema, die een legendarische status als De Familie van het Dorp bekleedde, met moeder Mary als de onbetwiste schoonheidskoningin van de tennisbaan, vader Gert, die de geluksvogel was, en dochter Melanie, die zo mooi aan het worden was dat iedereen het haar meteen vergaf dat ze zich scheldend en tierend door het leven bewoog en daarbij ook nog eens over zichzelf in de tweede persoon enkelvoud sprak, wat ik horror vond. Dat deed ze vooral op de tennisbaan, als ze na een misslag naar zichzelf schreeuwde: 'Ga toch fietsen, Melanie!' Terwijl ze haar tennisracket over de baan slingerde, en dat allemaal in de wetenschap dat ze het allerbeste kon tennissen van iedereen. Alleen haar broer deed voor spek en bonen mee. Iedere familie heeft zijn spek-en-bonenpersonage, en dit was typisch zo'n jongen die de broer van Melanie was, zoon van de Geluksvogel en het knulletje van Mary de Schoonheidskoningin, die niet echt een schoonheidskoningin was, maar ze had het kunnen worden.

Iedereen wist dat ze lengte tekort was gekomen, maar dat ze het ook niet echt had gewild. Zelf zei ze dat ze te slim was geweest om model te worden. Dat zou ik ook gezegd hebben als ik haar was. Mary wilde haar naam op zijn Engels uitgesproken hebben, dat had ze overgehouden aan die in de knop gebroken modellencarrière. Wat op een gekke manier muzikaal klonk bij haar achternaam. Ik zei die naam soms een paar keer achter elkaar: 'Merie Mollema Merie Mollema.' Als ze kromliep was ze ongesteld. Dat had ze een keer tegen mijn moeder gezegd toen die had gevraagd waarom ze zo krom liep. Soms kwam Mary zo kromgebogen de tennisbaan op lopen dat haar lange verzorgde haar over de grond slierde als een Leifheit-vloermop en je even dacht dat er een neanderthaler les kwam nemen. Of dat het een nieuwe manier van de tennisbaan vegen was. Mary, de menselijke bezem. Het is niet persoonlijk, maar ik kan nu eenmaal niet tegen wezens die hardop over hun ongesteldheid praten. Vrouwen die in het openbaar lieten merken dat ze *het* waren, schoonheidskoningin of niet, vond ik non-personages. Mary telde in mijn gedachten dan ook niet volwaardig mee.

Maar al die mensen wisten dat Japie snel terug zou zijn na zijn legeravontuur en ze wezen alvast naar hun voorhoofd en zeiden: s5, wat betekende dat je mentaal niet geschikt was, of ze trokken met hun vinger hun onderste ooglid zo ver naar beneden dat je in hun bloedeloze zielen kon kijken. Dus toen Japie na drie maanden

bermliggen en tientallen briefjes met levensvragen weer voor mijn neus stond, was dat zoals verwacht, en moest er dezelfde dag nog een feest komen. Zo deden wij altijd met een groepje vrienden. Er was een aanleiding of we verzonnen een aanleiding en dezelfde dag nog had iemand kilo's gehakt gekocht, samen met een gore aardappelsalade van Johma (die tot voor kort in een schuurtje in ons dorp gevestigd was), bier, wijn, bessenever en koffielikeur. Van vreugde gooiden we de gehaktballen tegen het plafond. Ze lieten gele mosterdvlekken achter waarin je landen kon herkennen, vooral Frankrijk sprong eruit. Japie en ik keken snel voor ons uit als mijn moeder de kamer binnenkwam. Maar mijn moeder heeft die middag niet één keer omhooggekeken, terwijl ze toch een echte plafondkijker genoemd kon worden; het was niet de eerste keer dat er etenswaren bij ons thuis omhoog of omlaag vlogen. Dat wist zij als gooier van het eerste uur als de beste. De gooier van het tweede uur was mijn zus, die sinds haar babytijd succesvol de concurrentie met mijn moeder was aangegaan. Mijn zus gooide meer met stoelen en borden dan met eten. De derde werper in ons gezin was mijn vader, die met stenen asbakken gooide, maar ook, zonder veel succes, met vuurwerk. Voordat hij een rotje uit de geheime bergplaats tevoorschijn had gehaald en een aansteker had gevonden waren wij al vertrokken. Behalve die paar gehaktballen met Japie heb ik nooit destructief gegooid. Daar heb ik met terugwerkende kracht spijt van. Het komt me steeds onbegrijpelijker voor dat ik mijn talent

niet in de strijd heb gegooid. Op school was ik de beste in speerwerpen. Van alle meisjes, van brugklas tot examenklas. Ik zweer dat op ons plafond en op Frankrijk.

De vrienden van Japie waren ook aanwezig bij het gehaktballen gooien. Een van hen, Vince, imiteerde op die specifieke gelukkige middag waarop Japie was teruggekeerd uit militaire dienst iemand die een joint rookte. Hij zat op de bank en deed een blower na zoals hij dacht dat ze deden, want zelf kende hij ze niet. Vince was enorm gefixeerd op mensen die van die toeters met wiet draaiden en rookten, en bijna altijd als hij gedronken had kon je er vergif op innemen dat hij met zijn act kwam. *Hi, ik ben helemaal stoned. Ik ben stoned als een garnaal.* Daarbij maakte hij de Indiase hoofdwiebel. De realiteit was toen: als je dronk, blowde je niet, en als je blowde, dronk je niet. Dat waren de basisregels als je een beetje op de hoogte was. Dit wist ik van mijn zus. Wat ik wil zeggen is dat het een shocking domme performance van Vince was, maar misschien wist hij niet dat ik vrienden had die blowden. Of misschien was het meer dat ik vrienden wilde hebben die blowden. Maar dit groepje uit het dorp was momenteel mijn enige optie. De beste optie zelfs.

Ik schaamde me omdat ik bij de drinkers hoorde en niet bij de blowers. Drinkers stonden in mijn ogen lager aangeschreven dan blowers, die hippere kleren droegen en rustig en interessant bleven doen, in tegenstelling tot

drinkers, die op den duur gingen schreeuwen, dingen kapotsmeten, ruziemaakten en mensen nadeden op een stuitende manier. Als je dronk hoorde je zo goed als bij de kliek van Normaal, bij de weilandkotsers die de bierdouche hadden uitgevonden en op wie je zwaar neerkeek als je een beetje wilde meetellen in deze hoek van Nederland, wat ik wilde. Later kwam ik erachter dat ik helemaal niet wilde meetellen in deze hoek van Nederland, omdat ik niet in deze hoek van Nederland wilde zijn, en ik ontdekte tevens op de valreep dat er weilandkotsers waren die ook blowden. Alleen niet in het openbaar. Ze blowden achter in schuren, boven op hooizolders.

Helaas was ik nog niet weg uit dit gat, maar wel bijna. Ik geef toe dat ik ook heb gekotst in de weilanden en maisvelden. En ik herinner me dagen dat ik na een doorwaakte nacht mijn krantenwijk fietste (ik had de boerenwijk), en dat er in het voorjaar soms een moment was, vijf minuten of zelfs een hele middag, waarop ik me verzoende met mijn omgeving. Dat waren uren waarop de warmte bewoog, dat ik over de weilanden heen keek en een glimp opving van een toekomst buiten het dorp, en dat ik alvast de smaak van bamibal in mijn mond kreeg, die ik aan het einde van mijn krantenwijk voor mezelf zou kopen.

Vince woonde achter ons. Zijn vader was een bekende alcoholist. De liefste man van de hele wereld, zeiden ze,

maar met een kwade dronk. Ik vond *kwade dronk* magisch klinken. Diep in mijn hart wilde ik dat mijn vader, die toevallig ook de liefste man van de hele wereld was, ook een kwade dronk had, dat hij doctor Jekyll en mister Hyde was, zodat hij mijn moeder boven op de schuur zou zetten als ze weer eens uit haar dak was gegaan met eten smijten en op ons los te timmeren met gebalde vuisten. Dat mijn vader er niet voor koos om mis te gooien met een stenen asbak, maar gewoon een keer lekker raak. Gebroken neus, blauwe plek, hersenschudding, tand door de lip, blauw oog, gebroken pols, gekneusde vingers, beetje schelden erbij, de baas zijn, dwingen, opsluiten, vastbinden. En dat de hele buurt bang voor hem was.

De oudere broer van Vince was een kunstenaar. Hij woonde niet meer thuis en we zagen hem nooit in de buurt lopen, maar er hingen schilderijen van die broer in het ouderlijk huis. Schilderijen waarover we niets durfden te zeggen of te vragen omdat ze abstract waren, en omdat we bang waren dat we zouden gaan lachen om de uitleg van zijn moeder, die er veel te stralend naast stond, zodat we ons wel eens afvroegen hoe het zat met die kwade dronk, of dat we dachten: het wordt weer eens tijd voor de kwade dronk. Bovendien was de broer van Vince Iemand Die Vertrokken Was. Dat er uit onze buurt een kunstenaar tevoorschijn was gekomen was voor mij de stip aan de horizon die ik nodig had. Zodat ik dagelijks tegen mezelf kon zeggen: *mij*

zien ze niet meer door de stofwolken als *ik* klaar ben met school.

Maar eerst zongen we nog en we dansten vol overgave, ook al waren we allang geen kinderen meer en hadden we het allemaal wel een keer gedaan. We leefden in een vacuüm en we wisten het ook nog. God, wat deden we ons best om er iets van te maken. We steigerden als paarden. Japie sprong in de rondte met open mond en armen omhoog, als een blinde olifant. Mijn bewegingen waren cirkelend, draaiend met mijn kont, schuddend met mijn bosje hout voor de deur, mijn Jonathans, mijn kleine voorgevel. Ik maakte me er geen zorgen over. Ik maakte me helemaal geen zorgen. Er hing een happy end in de lucht als ik bij Japie in de buurt was, als ik bamiballen kon kopen, als ik Frankrijk kon herkennen op het plafond, als Vince met zijn magische broer en de rest in de buurt waren, als we dansten op 'School' van Supertramp, als we meezongen en sprongen. Dat is de ansichtkaart die ik in me meedraag als een foetus, als een tweelingbroer die in de baarmoeder niet tot wasdom is gekomen en van wie ik me als overgebleven helft nooit meer kon ontdoen.

Japie en ik hadden elkaar leren kennen op de tennisbaan, waar ik van mijn moeder lid van moest worden. 'Jongens! Wij gaan tennissen!' riep ze op een dag. Waar zijn de stenen asbakken als je ze nodig hebt. Mijn zus en mijn vader moesten ook lid worden. Mijn moeder wilde

dat we mensen leerden kennen die niet in De Witte Stad woonden, zoals onze wijk spottend werd genoemd vanwege de grauwwitte rijtjeshuizen waar de ploeteraars woonden, mensen die het hoofd net boven water konden houden. Te goed om voor achterbuurt door te gaan, te slecht voor alle anderen. Een beetje notabele kwam er niet, hun auto's pasten niet in de smalle straatjes. Japie heette officieel Jan Piet en hij had ook een dubbele achternaam. Notabeler was bijna niet te krijgen. Ik fietste dus met mijn zus naar de tennisbaan omdat het moest. We kregen een racket, een koker met ballen en tennis-kleding. Ik had een lilakleurig rokje bedongen, waar met opgetrokken wenkbrauwen naar gekeken werd. Van een kale kerel moesten we een hele middag oefenen hoe je je racket vasthield. Die eerste keren leek het alsof ik in een schilderij van Vince' broer was beland. Ik had geen idee wat er van me verwacht werd, waar ik heen moest lopen, hoe ik op een baan moest staan, waar ik me moest melden, als ik me moest melden, of waar ik mijn spullen moest laten in de piepkleine kleedkamer. Dus ik deed mijn zus maar na, die het allemaal scheen te weten. Ik leerde belachelijke termen als umpire, lob en ace en ik besloot uit eigenbelang na drie opstandige maanden dat het beter was om de puntentelling gewoon te accepteren. Ik voelde me niet thuis op de tennisbaan. Ook al riep mijn moeder nog zo hard dat er geen klassenverschil meer bestond, dat we net zo goed waren als de rest van het dorp, en ook al speelde mijn zus binnen de kortste keren hoog in de competitie vanwege haar